

УДК 351

*С. С. Добрунов,**здобувач, Академія муніципального управління*

МЕХАНІЗМИ СПРИЯННЯ ДЕРЖАВОЮ ФОРМУВАННЮ МІЖГАЛУЗЕВИХ ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР У СФЕРІ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Розвиток економічних процесів, які відбуваються сьогодні в промисловості України, зумовив зростання конкуренції між товаровиробниками, як вітчизняними, так і світовими. Разом з цим досягти конкурентних переваг, використовуючи лише традиційні ресурси і підходи для багатьох вітчизняних підприємств неможливо. Дійсно, у більшості випадків окреме підприємство вже не в змозі самостійно розробляти, виробляти і продавати продукцію, а досягнення конкурентних переваг можливе на основі утворення інтегрованих структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми міжгалузевих інтегрованих структур як найголовнішої складової на шляху розвитку загальної інноваційно-промислової політики досліджували та розробляли в своїх працях І. Кузнецова, К. Кутрань, А. Поручник, А. Присяжнюк та інші. Але рівень дослідження даного питання в сучасній вітчизняній науці державного управління є недостатнім практичному значенню цієї проблеми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завдання статті полягають у дослідженні механізмів сприяння державою формуванню міжгалузевих інтегрованих структур у сфері високих технологій.

Виклад основного матеріалу. В широкому розумінні, інтеграційна структура виступає формою взаємодії між підприємствами, установами, науково-дослідницькими організаціями та фінансовими структурами, спрямована на поєднання можливостей високотехнологічного виробництва і концентрованого фінансового капіталу з метою забезпечення стабільних умов функціонування підприємств та створення необхідного інвестиційного потенціалу для інноваційного шляху розвитку [5, с. 143].

Основною метою інтеграційних процесів у промисловості є об'єднання всіх ресурсів (фінансових, виробничих, інтелектуальних тощо) підприємств для підвищення ефективності підприємницької діяльності, забезпечення гарантованих умов поставок сировини і збуту продукції, збільшення прибутку і віддачі від інвестицій, зниження витрат, зростання завантаження обладнання, компенсації бізнес-ризиків, підвищення технологічного рівня і, як наслідок, посилення своїх конкурентних позицій на ринку.

Формування економічних організаційних структур на інтеграційній основі, що відповідають завданням інноваційного розвитку промисловості, потребує активної державної підтримки, здійснення комплексу методів та засобів щодо регулювання прогресивних організаційних процесів, які б стимулювали їх активізацію [7, с. 93]. Впровадження організаційних інновацій має стати невід'ємною частиною інноваційної моделі. Створення й поширення вертикально й горизонтально інтегрованих структур як один із найважливіших напрямів запровадження організаційних інновацій в Україні потребує вирішення різноманітних проблем за безпосередньою участю держави.

Відтак, має бути розроблена чітка концепція організаційного розвитку економіки з урахуванням сучасних світових тенденцій та національних, історичних, економічних особливостей країни. Провідне місце в цій концепції має займати блок, присвячений запровадженню інтегрованих структур, поширенню інтеграційних процесів в економіці для забезпечення раціональної взаємодії її окремих ланок, що дозволить одержати синергетичний ефект.

Слід виділити окремі форми та напрями розвитку інтеграції, зокрема такі як формування великих інтегрованих структур (ТНК, ФПГ, стратегічні альянси), створення систем взаємодії великих і малих суб'єктів господарювання (субпідряд, франчайзинг), а також систем підприємств, що базуються на їх територіальній спільності - кластери. Державне регулювання передбачає методичне супроводження всіх цих напрямів [1, с. 40].

Особливості функціонування та ефективність інтегрованих систем безпосередньо залежать від вибору моделі об'єднання, що має базуватись на врахуванні багатьох чинників. У провідних розвинених країнах у високотехнологічних галузях промисловості сформувались дві основні моделі: американська та європейська [5, с. 140]. Американська модель інтеграції передбачає створення жорстких, вертикально структурованих корпорацій. Вона склалась внаслідок боротьби компаній за державне замовлення, яке є, по суті, державною інвестицією у безпеку та економіку країни.

Реалізація американської моделі розвитку інтегрованих структур передбачає застосування як основного джерела державне замовлення, що перетворюється у потужний чинник стимулювання інтеграційних процесів. В Україні, в умовах нерозвиненості і обмеженості системи держзамовлення основним джерелом інвестицій для консолідації виробництва у найближчій перспективі залишаться кошти підприємств.

Європейський напрям створення інтегрованої структури є більш гнучкий та менш радикальний і базується на послідовному просуванні від консорціумів до побудови промислових об'єднань на засадах спільних стандартів і технологій і потім – до створення корпорацій. Застосування європейського досвіду інтеграції є мало прийнятним для України, передусім, через те, що для вітчизняної економіки важливими є створення інтегрованих структур у короткі терміни при одночасному спрямуванні фінансових ресурсів не на придбання нових активів, а на технічне та технологічне переоснащення власного наявного виробництва [7, с. 112].

Ми переконані в тому, що в Україні на сучасному етапі розвитку оптимальним варіантом інтегрованої структури є сукупність підприємств і організацій, координація дій яких виходить за межі звичайних контрактів на ринках товарів і капіталів, але при збереженні статусу підприємств як окремих господарюючих суб'єктів та одночасному виділенні центральної ланки, що здійснює координацію.

Так, процедуру створення інтегрованої структури доцільно здійснювати в два етапи. На першому мають бути створені загальні механізми управління

інтегрованою структурою. На другому – ці механізми мають бути доповнені майновими зв'язками.

Необхідність поділу об'єднавчого процесу на етапи створення інфраструктури і власне юридичного оформлення об'єднання можна пояснити так: у сучасній економіці провідним чинником є не фізичний, а інтелектуальний капітал. Саме інтелектуальний капітал є основою діяльності у високотехнологічному комплексі. Без завершення першого етапу, що має бути обґрунтованим ефективності спільної діяльності, інтеграція взагалі недоцільна. У той же час у більшості керівників компаній є побоювання втрати своїх повноважень у рамках майбутньої інтегрованої структури. Розподіл інтеграційних процедур дозволяє полегшити подолання можливих адміністративних бар'єрів.

На першому етапі утворення інтегрованої структури повинно відбуватися делегування повноважень підприємствами частини завдань і функцій, реалізацію яких взаємовигідно об'єднати та передати у загальний колегіальний орган управління – інтеграційну раду. Потрібно створити структуру управління, розробити стратегію спільної діяльності. При цьому розробка програми розвитку інтегрованої структури має передбачати формування основних напрямів розвитку науково-технічної та виробничої бази, технічного та технологічного переоснащення підприємств, спільних досліджень по інноваційній та науково-технічній діяльності; розробку програми НДДКР і виробництва на короткострокову на довгострокову перспективу; розробку стратегії маркетингу – визначення напрямів збільшення присутності підприємств інтегрованої структури на ринках, прогнозування внутрішнього і зовнішнього попиту; визначення необхідних обсягів джерел фінансових ресурсів та інвестицій, які необхідні для реалізації програми розвитку; розробку і реалізацію заходів щодо кооперування та спеціалізації підприємств у межах інтегрованої структури; визначення перспектив і механізмів розвитку соціальної і кадрової політики підприємств.

В цьому контексті, особливого значення набуває розробка і формування структури управління і механізмів реалізації програми розвитку та побудови механізмів взаємодії між учасниками інтегрованої структури [4, с. 52]. Необхідно забезпечити високу скоординованість і продуктивність нових управлінських ланок на всіх рівнях, зміцнити вертикальні та горизонтальні взаємодії керівників різних рівнів підприємств і підрозділів.

На другому етапі мають бути змінені майнові відносини як у самій структурі, так і між нею та державою, потрібно створити виконавчий орган у складі головної фірми, основою якого повинна стати інтеграційна рада та створена відповідна інфраструктура. Унаслідок інтегрована структура набуває визначеної організаційно-правової форми.

Держава повинна стимулювати формування новітніх організаційних структур. Це стимулювання має відбуватись в загальній системі стимулювання інноваційного розвитку економіки. Підтримка інтеграційних тенденцій в системі організаційного розвитку підприємств особливо важливо з позицій формування нової моделі цілісного функціонування національної економіки. При відсутності такої моделі без її реалізації буде відбуватись дезінтеграція національної економіки. Її окремі сектори можуть стати фрагментами іноземних економічних систем, що негативно відіб'ється на економічній безпеці країни, буде суперечити її національним інтересам. Стратегія організаційного розвитку економіки України як основа для забезпечення цілеспрямованої підтримки державою організаційних інновацій має передбачати здійснення таких заходів:

- концепції та програми організаційного розвитку мають бути розроблені на всіх рівнях – регіон, галузь, об'єднання, підприємство;
- механізми запровадження організаційних інновацій мають складатись із відповідних для різних рівнів економічної діяльності методичних та інструментальних засобів;
- для обґрунтування запровадження оптимальних організаційних форм потрібне проведення економіко-статистичних досліджень, аналіз існуючих коопераційних зв'язків, системи постачання сировини, матеріалів, комплектуючих і збуту готової продукції, маркетингові оцінки технологій, продуктів та послуг;
- має бути здійснено моделювання організаційного розвитку підприємства та прогнозування його подальших організаційних змін;
- аналіз впливу організаційних змін на ефективність виробництва та результативність управління;
- формування умов для ефективної підприємницької діяльності, що базуються на прозорих нормах і правилах, відсутності корупційних і тінювих схем, тобто такого бізнес-середовища, що відповідає як інтересам окремого підприємства, так і всієї спільноти. Всі ці заходи мають сприяти створенню конкурентоспроможного суб'єкту інноваційного процесу.

Глобалізація потребує прискорення процесів інтеграції вітчизняних суб'єктів господарювання [6, с. 65]. А для успішної їх діяльності на міжнародних ринках потрібне відповідне державне супроводження. Важливе стимулювання виходу національних корпорацій на світову арену.

Стимулювання організаційного розвитку вітчизняних підприємств має бути передбачено всією системою протекціонізму, що характеризується сукупністю політико-економічних стосунків між суб'єктами економічних відносин, які укладаються для цілеспрямованої підтримки і стимулювання державою суб'єктів вітчизняної економіки як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках із метою захисту та реалізації національних економічних та політичних інтересів [5, с. 145].

У світовій практиці застосовуються форми політичного, економічного, технологічного, фінансового та трудового протекціонізму. При офіційно проголошеному більшості країн курсу на лібералізацію торгівлі на побудову економіки відкритого типу, рівень протекціонізму у світі все ще є високим.

Посилення стимулюючих функцій держави на формування інтегрованих структур промисловості має виходити саме з необхідності забезпечення національної конкурентоспроможності у глобальному масштабі, з позицій включення України до світового економіко-правового простору та міжнародного поділу праці на засадах захисту її національних інтересів.

Процес стимулювання формування інтеграційних структур у промисловості має відбуватись із урахуванням визначених пріоритетів, що мають бути спрямовані на підтримку посилення спеціалізації української промисловості в міжнародному поділі праці та укріплення її позицій у певних нішах світового ринку. На сьогоднішній час дуже важливо для зміцнення, наприклад, авіабудівної галузі, що є провідною в промисловості України, передусім, для новоствореної корпорації «Національне об'єднання Антонов», створення гнучких фінансових умов, надання певних преференцій. Потрібні бюджетні кошти для компенсації відсотків по кредитах – за прикладом підтримки АПК. Крім того, реалізація авіапродукції на зовнішніх ринках потребує державного протекціонізму, практичної підтримки зарубіжних представництв, посольств, торгових місій тощо.

Фінансова підтримка авіабудівної галузі є необхідною умовою її збереження як самостійної та недопущення поглинання власного авіабудівного виробництва іноземними корпораціями [1, с. 35]. В цьому контексті слід зазначити, що відсутністю фінансових ресурсів у авіабудування України і наявністю їх у Росії обґрунтовується доцільність входження українського авіапрому у склад об'єднаної російської авіаційної корпорації. Але, ми переконані в тому, що втрата галузі, що має велике державне значення з позицій економічної безпеки захисту національних інтересів, є неприпустимою.

При цьому ми не виключаємо спільні проекти і навіть спільні підприємства з авіабудівниками Росії. Будь-які пріоритети, зокрема авіабудування, мають бути

підкріплені політичною волею, ресурсною базою та кадровим потенціалом. Серед першочергових завдань по укріпленню авіабудування – фінансове оздоровлення підприємств. Наступний крок – надати максимальної жорсткості вертикалі управління корпорації «Національне об'єднання Антонов», яка може в процесі перетворень набути форму концерну, національної компанії або холдингу.

Сучасне високотехнологічне виробництво може базуватись тільки на процесах інтеграції: горизонтальній, вертикальній, територіальній. Розвиток виробництва та його ефективне функціонування вже не можуть здійснюватись окремими підприємствами. Для цього потрібне їх об'єднання, зокрема, в кластери. Прискорення інтеграційних процесів, створення кластерів, вимагає фінансового забезпечення, стимулюючих заходів, підтримки з боку держави. Зарубіжний досвід свідчить, наприклад, про активну роль держави у підтримці втілення кластерної концепції в економіку.

Кластери як форма взаємодії підприємств є важливим способом реалізації державної політики на регіональному рівні [7, с. 33]. Саме завдяки кластерам буде забезпечено найефективніше використання державних коштів, що спрямовуються на вирішення як соціальних, так і економічних проблем регіону. Шляхом запровадження кластерної моделі забезпечується досягнення стратегічної мети регіональної політики, що полягає в тому, щоб поєднати інтереси держави і окремих регіонів, розв'язати проблеми територіального устрою, перевести ряд важливих функцій та необхідних ресурсів на регіональний рівень, створити сприятливі умови для розширення економічних можливостей конкретних територій.

Розробка чіткої моделі кластерного розвитку території, визначення стратегії оптимізації взаємодії окремих підприємств та установ регіону з метою підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється в цьому регіоні, обґрунтування національної програми створення кластерів та їх стимулювання будуть сприяти залученню більших потоків іноземних інвестицій через зростання зацікавленості у можливості використання регіональних конкретних переваг. При цьому важливим є удосконалення законодавства України з оподаткування у напрямі узгодженості його з нормами міжнародного права. Такий захід має позитивно вплинути на інституційний клімат в країні та зменшити ризики підприємницької діяльності для іноземців, а також полегшити їх орієнтування у вітчизняному законодавстві. Як джерело фінансування запровадження та розвитку кластерів, слід розглядати інвестиційні фонди, про ефективність створення яких свідчить світовий досвід. Таким чином, кластеризація економіки повинна стати невідомою складовою державної економічної політики. Національна програма створення кластерів має передбачати їх централізовану державну підтримку, спрощення організації взаємовідносин суб'єктів господарювання різних форм власності між собою та з державними органами, запровадження системи заохочення підприємств до включення у кластерні системи (зокрема шляхом пільгового кредитування), визначення пріоритетів у формуванні кластерів, надання ефективної технічної підтримки, доступу до спеціалізованої інфраструктури та інформації щодо потреб і можливостей регіону, а також кластерних стратегій по окремих напрямках. У розвинених країнах ефективна інноваційна модель трансформувалась у програму формування конкурентоспроможних промислових кластерів [4, с. 87].

Державна підтримка кластерів з метою реалізації інноваційної стратегії може здійснюватись по таких напрямках:

- ініціювання створення та фінансування науково-дослідних програм, наукових центрів за змішаним фінансуванням;
- надання безвідсоткових чи пільгових позик і проектів організаціям та конкретним науковцям для реалізації інноваційних проектів у науково-технічній сфері;
- безоплатне забезпечення державними інформаційними послугами інститутів, які надають фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні послуги для забезпечення інноваційної діяльності, концентрують і поширюють інформацію про інноваційні пропозиції їх залучення до виконання державних замовлень на інформаційну продукцію та поточного консультування;
- пряме державне замовлення на інноваційну продукцію, зокрема в рамках реалізації державних програм енергозбереження, інформатизації тощо;
- створення системи кон'юнктурних досліджень ринкового попиту на науково-технічну та інноваційну продукцію через створення науково-консультаційних установ.

Здійснення системної державної ініціативи потрібно щодо підтримки цілеспрямованого створення великих інтегрованих структур, зокрема ФПГ. Насамперед, потребує розвитку відповідна законодавча база, необхідне удосконалення нормативно-правових актів щодо ФПГ. Змін потребує законодавча база у напрямі регулювання діяльності акціонерних товариств. Необхідним є залучення ФПГ до реалізації загальнодержавних програм, надання державних гарантій під інноваційно-інвестиційні проекти в межах ФПГ.

Стимулювання потребує розвиток інтеграційних зв'язків великого бізнесу з малими підприємствами на засадах застосування лізингових схем, пільгового кредитування, підключення малих підприємств до виконання загальнодержавних програм у взаємодії з великими підприємствами.

Для забезпечення довгостроковими та ефективними джерелами фінансування організаційного розвитку важливим є сприяння з боку держави вирішення проблем, пов'язаних з первинним розміщенням акцій (IPO) на світових фондових ринках. Враховуючи те, що історично українські компанії фінансувались за рахунок кредитів або власних коштів, реалізація можливості залучення капіталів на фондових ринках є дуже бажаною. Це пов'язано з наступними перевагами: можливість одержання великих премій до чистої вартості активів; якісні інвестори; висока ліквідність акцій; низькі ризики; поліпшення міжнародного іміджу компанії; великі вимоги до звітності передбачають високу фінансову та операційну дисципліну на підприємстві. В цілому розвиток ринку IPO сприяє зростанню економіки України. За допомогою IPO залучаються значні інвестиції, необхідні для економічного зростання, здійснюється перелив капіталу в економіку, прискорюються прогресивні структурні зміни. В той же час існує ряд перешкод на шляху до IPO, діюче вітчизняне законодавство суттєво обмежує вихід українських компаній на міжнародні ринки. Для української юридичної особи акції повинні випускатись у національній валюті. Крім того, українська компанія не може випускати більше ніж 25% акцій за рубежем [6, с. 31]. Вихід на міжнародні ринки також потребує зміни корпоративного управління щодо приведення фінансової та управлінської звітності до світових стандартів.

Для розвитку ринку первинних розміщень акцій необхідним є створення ефективної інфраструктури українського фондового ринку, завершення формування сприятливого правового середовища фондового ринку, при якому проведення IPO буде ефективним для емітентів і привабливим для інвесторів.

Враховуючи велике значення як для розвитку малого бізнесу, так і для всієї економіки України поширення такого різновиду сіткових структур, як фрайчайзинг, його підтримка з боку держави є особливо актуальною. Передусім, необхідне формування правової бази фрайчайзингу в Україні, що потребує прийняття Закону України «Про фрайчайзинг». Нормативними матеріалами мають бути забезпечені процеси укладання та реалізації відповідних договорів, угод, а також регулювання захисту прав інтелектуальної власності, відповідальності за їх порушення. Необхідно мати податкові пільги для учасників франчайзингових відносин. Стимулювання потрібно і для франчайзера щодо його зацікавленості у підтримці підприємців-початківців, і для франчайзі, що дозволить йому зменшити

витрати при налагодженні нового бізнесу, опануванні та забезпеченні вимог його ефективного ведення. Важливим є сприяння з боку держави створення систем підготовки вітчизняних підприємців у галузі франчайзингу та необхідного консультування.

Для забезпечення ефективного розвитку інтеграційних процесів, формування інтегрованих структур важливо створити стабільні та передбачувані відносини бізнесу і влади, законодавчу основу для захисту прав власності. Об'єднання структур має відбуватись на правовій основі, при додержанні інтересів кожної із сторін. Тільки у цьому випадку може йти мова про ефективність процесів інтеграції. Особливої уваги потребує недопущення противоправних захоплень підприємств – так зване рейдерство. При цьому необхідне прийняття обґрунтованих ефективних заходів, що може базуватись на відповідному законодавстві.

Виразом «рейдерські атаки» нерідко характеризуються дії, що є конкретним порушенням вже існуючих законів, передбачених Карним кодексом. Так, за винесення суддею завідомо протиправного приговору, рішення або постанови, зокрема таких, що призводять до захоплення підприємства, передбачена карна відповідальність (ст. 375 Карного кодексу) [6, с. 244]. Тому, при наявності таких фактів потрібно забезпечити покарання суддів за їх недобросовісні дії згідно з законом. Одночасно рейдерські атаки супроводжуються діями, що часто мають ознаки карного злочину, який також може бути покараний за чинним законодавством. Це, зокрема, самоуправство, крадіжка, привласнення, вимагання документів, печаток, штампів та бланків, заволодіння ними шляхом шахрайства; використання підроблених документів; зловживання владою або службовим становищем; службові підробки тощо.

Тому, вже на сьогоднішній день існують правові основи для припинення таких порушень, тоді як ми вважаємо, що для вирішення проблем рейдерства по-українськи треба приймати спеціальні антирейдерські закони. При цьому не враховується, що рейдер означає, зокрема, компанію, яка поглинає інші компанії шляхом масованої купівлі акцій компанії-жертви з метою одержання контрольного пакету акцій. Подібна діяльність у багатьох країнах урегульована законодавчо. В Україні справа йде не так про купівлю акцій, як про шахрайські дії та захоплення територій і будівель озброєними загонами на протиправній основі. Тому необхідним, передусім, є удосконалення законодавства, що регулює корпоративні відносини, яке б не давало можливості штучно зменшувати прибуток підприємств, привласнити прибутки і майно, підвищувало відповідальність осіб, які контролюють активи підприємств.

Отже, вплив негативних наслідків світової кризи обумовив потребу пошуку способів і сценаріїв переведення національного господарства на шляхи стійкого економічного зростання. Одним з головних важелів такого зростання є поширення інтеграційних процесів і відтворювальних тенденцій. Дійсно, саме інтеграція дозволяє забезпечити доступ до технологічних інновацій, знизити інформаційні витрати, підвищити ефективність розкриття потенціалу релевантних ресурсів, подолати незбалансованість галузевих технологічних ланцюгів тощо.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, сукупність напрямів, методів і засобів організаційних перетворень інтеграційного типу доцільно розглядати як невід'ємну частину цілісної системи інноваційної політики. Чітка цілеспрямованість на сприяння розвитку ФПП, кластерів, франчайзингу та інших інтегрованих структур, врахування цього чинника при розробці інструментарію макрорегулювання, перспективних програм соціально-економічного зростання, концепцій реформування окремих галузей та регіонів забезпечить прискорення вирішення завдань структурної перебудови. Активізація ефективних організаційних перетворень неможлива без удосконалення законодавчої та нормативної бази регулювання суб'єктів господарювання та їх об'єднань, запровадження специфічних стимулюючих нормативних параметрів функціонування інтегрованих корпоративних структур.

Поширення інтеграційних процесів передбачає, передусім, посилення технологічних і відтворювальних взаємозв'язків щодо випуску кінцевої продукції, комплексування (створення єдиного комплексу) суміжних підприємств із подальшим створенням на їх базі ефективних інтегрованих організаційних структур. Інтеграційна компонента має враховуватись під час реструктуризації окремих підприємств.

Одним із напрямів модернізації організаційної структури економіки України має стати формування в інтегрованих компаніях стратегій, спрямованих на посилення спеціалізації, виділення профільного бізнесу. З урахуванням новітніх інтеграційних тенденцій організаційних змін має відбуватись розширення мережі малих та середніх підприємств.

Державне стимулювання має відбуватись в загальній системі стимулювання інноваційного розвитку економіки. Підтримка інтеграційних тенденцій в системі організаційного розвитку підприємств особливо важлива з позицій формування нової моделі цілісного функціонування національної економіки.

Чітка цілеспрямованість на розвиток вертикально та горизонтально інтегрованих структур на засадах технологічно-виробничих зв'язків і з метою консолідації та концентрації обмежених ресурсів на пріоритетних напрямках має враховуватись при розробці інструментарію макрорегулювання, перспективних програм соціально-економічного зростання, концепцій реформування окремих галузей та регіонів, щоб забезпечити вирішення завдань структурної перебудови, модернізації та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Список використаних джерел.

1. Завгородня Е. Структурна динаміка як фактор інноваційного розвитку національної економіки / Е. Завгородня // Економіка України. - 2004. - № 11. - С. 34-41.
2. Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії / За ред. Я. А. Жаліла // Зб. наук. ст. - К.; Сатсанга, 2001. – 35 с.
3. Кіндзерський Ю. Економічний розвиток і трансформація промислової політики у світі: уроки для України / Ю. Кіндзерський // Економіка України. - 2010. - № 6. - С.14-22.
4. Крючкова І. В. Структурні чинники розвитку економіки України / І. В. Крючкова - К.: Наук. думка, 2004. - 317 с.
5. Кулакин Г. Научно-технологический потенциал отраслей: инновационная активность организаций / Г. Кулакин // Проблемы прогнозирования. - 2004. - № 1. - С. 140-145.
6. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия: монография / Е. В. Лапин. - Сумы: ИТД «Университетская книга», 2004. – 360 с.
7. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання: монографія / О. Лапко. - К.: Ін-т економ. прогноз. НАН України, 1999. - 254 с.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"